

ВАЦЛАВ ГАВЕЛ: ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ

Нестеренко М. Р.

*здобувач вищої освіти III курсу,
факультет історії та географії,*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Вацлава Гавела часто називають одним з символів антитоталітарної боротьби у Східній Європі другої половини ХХ століття. У даному дослідженні продемонструємо життєвий шлях Вацлава Гавела, як на нього вплинули історичні події та яку роль він сам відіграв у історії.

Вацлав Гавел народився 5 жовтня 1936 року в празькій заможній родині. Його батьки брали активну участь у громадському житті першої Чехословацької республіки. Батько та дід, теж Вацлави, були підприємцями у будівельній галузі. Його дядько Мілош Гавел заснував у Баррандові «Film Factory АВ» і був головним організатором чеського кіно в 1930-х роках. Мати – Божена Гавлова, займалася образотворчим мистецтвом та була донькою економіста, журналіста, дипломата та політика Гуго Вавречки. Вже 1938 року у Вацлава народився брат, якого назвали Іваном Мілошом [6]. У цьому ж році Німеччина окупувала Судетську область, а вже наступного 1939 року почалася Друга світова війна. Під кінець війни радянські війська вибивають сили Вермахту з Чехії – на заміну німецькій окупації приходить радянська [2, с. 191-192, 205-216].

У 1948 році після комуністичного перевороту у Чехословаччині починається переслідування родини Гавелів як класових ворогів. Позбавлений можливості продовжити навчання після закінчення середньої школи, через своє буржуазне походження, Вацлав навчається на хімічного лаборанта та у вечірній гімназії, яку закінчив у 1954 році. До гуманітарних вищих навчальних закладів його не приймають, тому він поступає на економічний факультет Чеського вищого технічного училища, але через два роки кидає навчання. Після дворічної військової служби Гавел працює в театрі техніком сцени та заочно навчається на театральному факультеті Академії музичних мистецтв за спеціальністю драматургія [1].

У 1964 році Вацлав одружується з Ольгою Шпліхаловою. А наступного року стає членом редколегії літературного щомісячника «Tvář». Тоді ж він вперше проявляє себе як громадський активіст,

організувавши петицію на захист журналу. Саме з середини 1960-х Вацлав Гавел входить до руху чеських дисидентів. У 1967 році Гавел на з'їзді Спілки чехословацьких письменників виголошує промову про необхідність свободи творчості. Під час «Празької весни» він продовжує боротьбу за існування журналу «Tvář», засновує Гурток незалежних письменників, бере участь у реформах Спілки письменників та стає головою Координаційного центру незалежних організацій, що об'єднує новостворені опозиційні сили [6]. Гавел належав до інтелігентів, що критикували партійних реформаторів за нерішучість, яку вони проявляли. Будучи дискримінованим за своє буржуазне походження, він добре розумів природу комуністичного правлячого режиму і не плекав особливих ілюзій стосовно можливості його реформувати [5, с. 145]. 27 червня 1968 року Гавел разом з іншими дисидентами підтримує маніфест «Дві тисячі слів». Він виступає проти вторгнення військ країн Варшавського договору. У червні наступного року Гавел пише відкритого листа Александру Дубчеку, закликаючи до продовження реформ та засуджуючи окупацію країни та комуністичний режим. Влада відповідає на це заборонаю його творів [3].

У період «нормалізації» Гавел продовжував виступати проти репресій. У 1975 році він пише листа президенту Гусаку, де попереджає його про протиріччя, що накопичилися у суспільстві. У 1977 році виникає громадська правозахисна ініціатива «Хартія 77», а Гавел стає одним з перших трьох її речників [1]. Текст ініціативи, що визріла на зустрічах у квартирі перекладача Ярослава Коржана у грудні 1966 року, був написаний переважно Вацлавом Гавелом та Павлом Когоутом. 6 січня 1977 року, коли «хартисти» (серед яких був і Гавел) мали розіслати конверти з копіями «Хартії» першим 242 підписантам, їх було заарештовано. Гавел встиг надіслати лише 40 листів, вкинувши їх до поштової скриньки, перш ніж автомобіль держбезпеки заблокував проїзд машині «хартистів». Проти ініціаторів «Хартії» були порушені кримінальні справи. П'ять місяців (з січня по травень) Гавел провів за ґратами. У жовтні він отримав 14 місяців умовного терміну, але вже у січні 1978 року знов потрапив за ґрати через свою правозахисну діяльність. У квітні того ж року був заснований Комітет захисту несправедливо переслідуваних (VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných). За участь у ньому Вацлав Гавел 1979 року був засуджений на чотири з половиною роки ув'язнення [4].

Протягом 1980-х Гавел продовжує правозахисну діяльність, пише п'єси, а в еміграції виходять збірки його есеїв та статей. У 1983 році через хворобу Гавела достроково випускають з в'язниці, а через п'ять років на фестивалі в Ліпніце над Сазавоу відбувся його перший за останні дев'ятнадцять років публічний виступ. 10 грудня 1988 року на демонстрації до Міжнародного дня прав людини відбувся його другий виступ. Протягом року відбулося 77 зустрічей «хартистів» з іноземними дипломатами та політиками [6].

У середині 1980-х відбувається поступове налагодження діалогу між СРСР та «Західним світом». Ослаблення контролю Союзу над країнами «соціалістичного табору» призводить до посилення в них антитоталітарних рухів. У Чехословаччині теж наростає незадоволення комуністичним режимом, одним з проявів якого стала студентська демонстрація 17 листопада 1989 року. Вона була приурочена до річниці закриття нацистами чеських вищих навчальних закладів [1]. Демонстрація була жорстоко розігнана поліцією, яка побила багатьох студентів. Ці події ознаменували початок «Оксамитової революції». Вацлав Гавел стає її ідеологом та очолює створений 19 листопада Громадянський форум, який підтримав студентів, закликав до відставки комуністичного партійного керівництва та визволення політв'язнів. Влада почала йти на поступки. 29-30 листопада був прийнятий законопроект про зміни в конституцію, що відмінив керівну роль Комуністичної партії Чехословаччини, а 9 грудня був сформований коаліційний уряд. 10 грудня відбулася відставка президента Гусака, а вже 29 грудня новим президентом республіки було обрано Вацлава Гавела [2, с. 275-277].

Дисидент, інтелігент буржуазного походження, Вацлав Гавел стає президентом Чехословацької Соціалістичної Республіки. За його президентства відбувається демократизація країни. Президент Гавел влаштовує ряд міжнародних зустрічей та візитів. Він сам пише свої промови та докладає максимальних зусиль для відновлення демократії та громадянських свобод у державі, побудови стосунків із західними демократіями. 5 липня 1990 року він був переобраний на демократичних загальних виборах президентом Чеської і Словацької Федеративної Республіки. Через рік, 1 липня 1991 року, саме Гавел у Празі оголошує про скасування Варшавського договору. Того ж року виходить його книга «Літні роздуми», однією із тем якої є турбота про збереження спільної держави чехів і словаків. Проте намагання Гавела втримати державу від розпаду виявляються марними. Після того, як 17

липня було проголошено Декларацію Словацької національної ради про суверенітет Словацької Республіки, він оголошує про свою відставку. 1 січня 1993 року батьківщина Гавела – Чехословаччина, що існувала у різних іпостасях 74 роки, припинила своє існування, а на її місці постали дві сучасні національні держави: Чеська Республіка та Словацька Республіка. 26 січня Вацлав Гавел був обраний першим президентом Чехії. На цій посаді він продовжує свою політику, спрямовану на розбудову правової держави та зміцнення громадянського суспільства. У 1996 році від хвороби помирає його дружина Ольга. Наступного року Вацлав одружується вдруге, з молодшою від нього Дагмарою Вешкрновою, що викликає незадоволення у суспільстві. Але це не заважає йому переобратитися на другий термін. Завдяки зусиллям Гавела Чехія разом з Польщею та Угорщиною входить у 1999 році до НАТО. Після закінчення другого президентського терміну він повертається до професії драматурга і письменника. У віці семидесяти трьох років він дебютує як кінорежисер, знімаючи фільм за п'єсою «Відхід». Помер Вацлав Гавел 18 грудня 2011 року [6].

Його роль у історії найліпше виражають слова спеціального закону, прийнятого у 2012 році парламентом Чехії: «Вацлав Гавел зробив внесок у свободу та демократію» [6].

Література:

1. Вацлав Гавел. *Посольство Чеської Республіки в Києві* : веб-сайт. URL: https://www.mzv.cz/kyiv/uk/x2001_09_21/x2003_03_10/x2011_12_19/x2011_11_21_1.html (дата звернення: 26.04.2023).
2. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
3. Мелешенко Т. В. Вацлав Гавел і його роль у державотворчих процесах Чехословаччини: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. істор. наук: 07.00.02. Київ, 2010. 20 с.
4. Мокрик Р. Хартія 77: на початку був рок'н'ролл. *Історична правда* : веб-сайт. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/01/30/158910/> (дата звернення: 26.04.2023).
5. Тисменяну В. Поворот у політиці: Східна Європа від Сталіна до Гавела. Київ: Мегатайп, 2003. 336 с.
6. Václav Havel. *Knihovna Václava Havla*: веб-сайт. URL: <https://www.vaclavhavel.cz/#scr4> (дата звернення: 26.04.2023).